

اسباب بازی و هویت کودکان ایرانی

احمد، ندایی فرد عضو هیئت علمی دانشگاه (تهران)

تهران: نشر

سرشناسه: ندایی فرد، احمد، ۱۳۴۴

عنوان و نام پدیدآور: اسباب بازی و هویت کودک ایرانی / احمد ندایی فرد، الناز اکبریان

مشخصات نشر: تهران - مرکب سپید، دانشگاه الزهراء (س)، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۱۵۵ ص: مصور (بخشی رنگی)، نمودار (بخشی رنگی)

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۵۹-۱۷-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص ۱۲۱-۱۲۵

موضوع: طراحی صنعتی - اسباب بازی - کودک

Industrial Design- Toys- Children

موضوع: روانشناسی - هویت - کودک ایرانی

Psychology- Identity- Iranian Children

موضوع: اکبریان، الناز

شماره افزوده: دانشگاه الزهراء (س)

ردیف ثبتی: HQ ۷۸۴/الف ۵۴۱۳۹۵

بندی دیوید: ۴۱۸/۱۵۵

شماره کتابشناسی: ۴۵۵۶۲۳۲

ناشر همکار:

دانشگاه الزهراء (س)

انتشارات مرکب سپید

۰۹۱۲۵۱۳۷۶۲۶

www.morakabsepid.com

عنوان کتاب: اسباب بازی و هویت کودک ایرانی

نویسنده: احمد ندایی فرد • الناز اکبریان •

طرح روی جلد: احمد ندایی فرد • صفحه آرای: احمد ندایی فرد

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد • قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۵۹-۱۷-۳

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	فصل اول - کودک، بازی و اسباب بازی
۱۸	بازی
۲۶	اسباب بازی
۳۱	انواع طبقه بندی بازی
۳۳	اسباب بازی و آموزش
۳۷	اسباب بازی و فرهنگ
۴۳	پیشینه بازی و اسباب بازی در ایران
۴۷	فصل دوم - کودک و هویت و فرهنگ
۴۷	کودک و هویت
۴۸	سنت
۴۹	نماد
۵۰	نمادها و سنتهای ایرانی
۵۵	هویت در علوم انسانی و اجتماعی
۵۶	هویت و فرهنگ
۵۷	لایه های هویت ملی ایران و نظام آموزشی
۵۹	رویکردهای توصیفی و تجویزی درباره هویت فرهنگی ایرانیان
۶۰	مولفه های هویت فرهنگی
۶۱	هویت اشیاء

۶۳	نشانه‌های اولیه یا اصلی
۶۴	نشانه‌های ثانویه یا فرعی
۶۴	هویت فرهنگی محصولات
۶۶	شکاف بین فرهنگها و محصولات
۶۹	فصل سوم - فرهنگ، پژوهش، طراحی
۶۹	طراحی و فرهنگ و پژوهش میدانی
۶۹	طراحی فرهنگی
۷۳	طراحی اسباب بازی
۸۱	بررسی نمونه‌های موجود
۹۷	پژوهش میدانی
۹۸	روش پژوهش
۹۹	دسته بندی نمادها
۹۹	بررسی محتوای کتب درسی مقطع ابتدایی
۱۰۳	نتایج پرسش نامه
۱۱۰	تحلیل یافته‌های پژوهش
۱۱۰	طراحی و راهکارهای عملی
۱۱۲	الویت بندی معیارها
۱۱۳	راهکارهای مرحله اول (Black Box)
۱۱۸	راهکارهای مرحله دوم (Glass Box)
۱۲۳	جمع بندی و نتیجه گیری
۱۲۵	منابع
۱۳۳	ضمائم

مقدمه

جهان امروزی ما، آکنده از فرهنگ‌ها و مبانی ارزشی گوناگون است و در صورتی که فرد، در شناخت و پذیرش هویت و شخصیت خود، دچار تردید باشد، زیر بمباران فرهنگ‌های مختلف و جهت‌گیری‌ها و سوگیری‌های متنوع، دوام نخواهد آورد و به فردی منفعل و فاقد نظام تفکر، جهت خاصه خود، تبدیل خواهد شد. یکی از اصلی‌ترین ابعاد در هویت فرد، هویت فرهنگی است. اینکه فرد به کجا تعلق دارد و اصل و ریشه‌ی او کجاست؟ فرهنگ هر ملت، همچون سند ویتی آن ملت به شمار می‌رود. فرهنگ، امری اکتسابی است و فرهنگ‌آموزی به ویره در دوران کودکی صورت می‌گیرد. در ابتدا نوزاد انسان، بی فرهنگ پای به این جهان می‌گذارد و به مرور زمان، در اثر آموزش‌های محیط اطراف خود به درکی جامع از جهان پیرامونش دست پیدا می‌کند.

از سویی دیگر، بقا و دوام هر کشوری در آینده بستگی زیادی و سربلندی آن، ریشه در حضور افرادی دارد که دل در گرو کشورشان داشته و به آن کشور عشق می‌ورزند و احساس تعلق می‌کنند. حضور چنین افرادی، از ابتدایی‌ترین و حیاتی‌ترین نیازهای هر جامعه است که باید به آن پاسخ گفته شود. از اینرو جوامع گوناگون، سرمایه‌ها، سبک‌های زندگی را صرف آموزش و پرورش مردم خود می‌کنند و از طریق آموزش و پرورش، نیازها، خواسته‌ها و نظام ارزشی و فرهنگی خود را انتقال می‌دهند. این روند، از زمان آغاز آموزش رسمی در مدرسه شروع شده و تا دانشگاه ادامه می‌یابد. ولی بهترین دوره برای ایجاد پی و پایه‌ای مناسب در فرد و اثربخشی بیشتر موارد آموزشی، دوران کودکی است. در این سن، ذهن کودک، بکر است و هنوز در بسیاری از مسائل، قضاوت‌ها و سوگیری‌های مختلف، درگیر نشده و از دید

کارشناسان آموزشی و تربیتی، بهترین سنین برای انتقال ارزش ها و باورهای فرهنگی جامعه است.

جدا از بحث آموزش و پرورش رسمی و تاثیر آن بر فرهنگ آموزی، محیط اطراف و ابزارهای مورد استفاده و تاثیرگذار نیز از منابع اصلی در شکل گیری هویت فرهنگی می باشند. حال آنکه، اسباب بازی ها، اصلی ترین ابزار در این سنین محسوب می شوند که نقش آموزشی آن ها را نمی توان نادیده گرفت. هر اسباب بازی، حاوی پیامی است و در صورتی که این انتقال پیام، درست و کامل صورت پذیرد، یکسری باورها و ارزش ها در ذهن کودک نقش می بندد که به مرور زمان و بتدریج، با انباشته شدن پیام های گوناگون، نظام فکری، شخصیتی و هویتی کودک را شکل خواهد داد. از اینرو، می توان بازی ها و اسباب بازی ها را ابزاری حائز اهمیت و اساسی برای انتقال ارزش ها و فرهنگ جامعه به حساب آورد.

بازی، شادترین و سازنده ترین فعالیت است که کودکان در طول دوران کودکی شان انجام می دهند. اسباب بازی هایی که کودکان با آن ها بازی می کنند، توسط بزرگسالان طراحی و تولید می شود که از یک طرف نشان دهنده ی توجه و علاقه ی آن ها به کودکان و از طرفی دیگر، حاوی پیام هایی است که بزرگترها خواهان آموزش آن ها به کودکان هستند. به طور کلی، هدف اسباب بازی ها، انتقال آن دسته از ارزش ها، نمادها و پیام هایی است که هر جامعه ای خواستار آموزش آن ها به کودکان می باشد. حال آنکه، طراحان از طریق اسباب بازی ها، چه پیام هایی را به کودکان انتقال دهند، اسباب بازی به ابزاری مفید و کارآمد و یا مخرب، در شکل گیری شخصیت کودکان تبدیل خواهد شد. متأسفانه امروزه، اکثر اسباب بازی های کودکان ایرانی را، اسباب بازی های وارداتی متعلق به فرهنگ های گوناگون تشکیل می دهند و از اینرو، محتوای پیام های انتقالی و آموزشی آن ها، متناسب با فرهنگ ایرانی نیست. نمی توان در مقابل واردات این اسباب بازی ها و یا بازی کردن کودکان با آن ها، ایستادگی کرد، اما می توان به طراحی و تولید اسباب بازی های جذاب و متناسبی پرداخت که فرهنگ ایرانی را به کودکان آموزش دهند و آن ها را با اصل و ریشه ی خودشان آشنا سازند.

در این پژوهش سعی شده، در ابتدا، به گردآوری اطلاعات، حول کلید واژه‌های اصلی این پژوهش، شامل: فرهنگ (نمادها و سنت های ایرانی)، آموزش، کودکان، بازی و اسباب بازی و طراحی پرداخته شود. (نمادها و سنت ها، از زیر شاخه های اصلی فرهنگ هستند که عامل یگانگی، همبستگی، همدلی و تعلق افراد یک ملت، به آن ملت می باشند). در ادامه، میزان آشنایی کودکان ایرانی، با نمادهای ایرانی سنجیده شده و در نهایت، از طریق طراحی اسباب بازی، به آموزش دسته های مناسبی از این نمادها، که کودکان ایرانی، آشنایی کمتری با آن ها دارند، پرداخته خواهد شد.

این کتاب از سه فصل تشکیل شده که در اینجا به محتوای هر فصل به صورت اجمال اشاره می‌گردد.

در فصل اول، به بیان بحث پایه، کلیدی در زمینه کودک، بازی و اسباب بازیها و مطالب مربوطه پرداخته شده است. در فصل دوم، مقولاتی چون کودک و فرهنگ، کودک و هویت و همچنین هویت اجتماعی و هویت فرهنگی محصولات مورد بحث قرار می‌گیرند. فصل سوم به مباحثی کلیدی چون پژوهشهای میدانی و بررسی نمونه های موجود و همچنین ارائه راهکارهای عملی برپایه متدولوژی های روز طراحی اختصاص یافته است.

طراحان اسباب بازی، در محصولات اسباب بازی، ماهیمی را انتقال می دهند که خواهان آموزش آن به کودکان هستند و این مفاهیم، توجه به جنسیت، سن و فرهنگ متفاوت است. پیام ها و مفاهیم موجود در یک اسباب بازی، که بیان یک فرهنگ خاص طراحی شده، ممکن است در فرهنگ دیگر، به درستی درک نشود و این فرهنگ تناسب نداشته باشد.

اکثر اسباب بازی های موجود در بازار امروزی ایران راه اسباب بازی های وارداتی تشکیل می دهند که متناسب با فرهنگ ما طراحی نشده اند. حال آنکه این مفاهیم انتقالی، به مرور زمان بخشی از باورهای ذهنی شده و شخصیت کودکان را شکل می دهند، در وجود کودک ثبات می یابند. اما مسئله ی اصلی زمانی آغاز می گردد که کودک وارد اجتماع شده و زندگی اجتماعی را تجربه می کند. او در میان باورهای ذهنی خودش و قوانین و ایدئولوژی

اجتماعش، شکاف و فاصله ی بزرگی می یابد و دچار تردید می گردد که کدام مسیر را انتخاب کند، و این آغازی است برای دوری فرد از اجتماعش و بروز تزلزل شخصیتی و هویت چندگانه و چند فرهنگی، که نتیجه ای جز انفعال برای شخص نداشته و چنین فردی نمی تواند از عهده ی وظیفه، نقش و تعهد خود در قبال کشورش به درستی برآید و صرفاً با جهت گیری های گوناگون و غالب همراه می گردد. راه حل مسئله ی فوق، مقابله با فرهنگ های وارداتی نیست، بلکه درک و شناخت عناصر فرهنگی و داشته های خودمان و تقویت بازنگری در آن هاست.

هر کشور و ملت متناسب با قدمت تاریخی خود، سنت ها و آداب و رسومی دارد که سال هاست در بین مردم آن سرزمین، سینه به سینه منتقل شده است و باعث افتخار و مباهات و وجه اشتراک بین مردم است. بخشی از این سنت ها و نمادها، هویت ملی یک ملت هستند و به وسیله ی آن در دنیا شناخته می شوند. در پژوهش حاضر، سعی شده با شناسایی دسته های مختلف از نمادهای ایرانی، به آموزش آن دسته از نمادها که کودکان ایرانی، آشنایی کمتری با آن ها دارند، از طریق طراحی اسباب بازی، پرداخته شود.

در این کتاب ابتدا میزان آشنایی کودکان ایرانی با نمادهای ایرانی سنجیده شده و در ادامه آن دسته از نمادهایی که کودکان نسبت به آن ها شناخت کم تری دارند، از طریق بازی و سرگرمی به آن ها آموزش داده می شود. هدف کلان در این پژوهش، کمک به شکل گیری هدفمند شخصیت و هویت در کودکان ایرانی از همان نخستین سال های زندگی شان است تا به مرور زمان، شخص در دنیای پیرامون و مواجهه با فرهنگ های گوناگون، نسبت به هویت و فرهنگش دچار بی ثباتی و سردرگمی نشود.